

Anadolu'nun Protohistorik Dönemi:

Bölgelere göre farklılıklar gözlemlenebilen Eski Tunç Çağı Anadolu'sunda etrafı surlarla çevrili, artık köylerden kentlere doğru gelişim gösteren yerleşmelerin varlığı bir gerçektir. Evlerin yanı sıra daha büyük ya da küçük boyutlu farklı işlevlere sahip yapılar, yerleşmelerin büyüklüğü, planı, konumu ve çevresiyle olan ilişkileri ve diğer bu dönemin özelliklerini yansıtan buluntularla birlikte değerlendirilerek, sosyal ve siyasal yaşama ilişkin yorumlara olanak sağlamaktadır. Anadolu'nun orta, güney, güneydoğu, doğu ve batısında yapılan kazılar, Erken Tunç Çağı'na ait olmak üzere şehirleşmenin örneklerini sunarlar. Siyasal yapıya bakıldığında, geniş çaplı bir birlikten söz edilemez. Bunun aksine her şehrin tek başına egemen olduğu şehir devletlerinin varlığı yolunda izlenim edinilmektedir. Malatya-Elazığ bölgesinde Aslantepe, Norşuntepe, Tepecik, Korucutepe, Tülintepe, Gaziantep bölgesinde Tilmenhöyük, Orta Anadolu'da Ahlatlıbel, Koçumbeli, Alacahöyük, Alishar, batıda Troya, güneyde Tarsus Gözlükule bu yorumlara olanak veren yerleşmelerdir.

Erken Tunç Çağı'nın üçüncü safhası, yani aynı zamanda Anadolu'nun protohistorik devirleri olarak söylediğimiz dönemde Mezopotamya'da Akkad Devleti(M.Ö. 2350-2150) bulunduğunu biliyoruz. Biz Akkadlı kralların Anadolu ile ilgilendiklerinden, buraya seferler yaptıklarından, bu kralları konu alan belgeler vasıtasıyla haberdarız. Henüz bu sırada Anadolu'da yazı kullanılmamaktadır. Ancak Mezopotamya yazılı belgelerinde Anadolu'ya dair kayıtlar vardır. İşin ilginç yanı, Akkadlı kralların Anadolu'ya olan seferlerini konu alan efsanevi içerikli metinlerin (*Şar tamhari* metinleri) bu krallardan yüzyıllar sonrasına ait olmak üzere Anadolu arşivlerinde de ele geçiyor olmasıdır. Sargon ve onun torunu Naram-Sin'in kahramanlıklarını konu alan metinler Boğazköy'de Hitit arşivinde, yine Sargon'un Anadolu içlerine sefer yaptığını anlatan bir çivi yazılı tablet de Asur Ticaret Kolonileri Çağı'na ait olmak üzere Kayseri yakınındaki Kültepe'de gün ışığına çıkarılmıştır.

Akkadlı kralları konu alan tabletlerde okunanlar, yukarıda kısaca değindiğimiz arkeolojik kazıların sonuçlarına dayanılarak yapılabilen Erken Tunç

Çağı'nın son evresindeki Anadolu'nun siyasal yapısına dair yorumlarla paralel bilgiler sunarlar. Ancak burada asıl konumuzun birinci bölümünü oluşturan Asur Ticaret Kolonileri Çağı açısından dikkat çekilmesi gereken, M.Ö.II. binyıl başlarındaki Asurlu tüccarlarca organize bir şekilde yürütülen ticaret faaliyetlerinin ilk örneklerinin Akkadlı Sargon zamanına dek çıkıyor olmasıdır. Sargon'un kahramanlıklarının anlatıldığı metne göre, Anadolu'da bir şehir olan ve bugün hala yerini kesin olarak bilemediğimiz, ancak genellikle Aksaray'ın hemen kuzeybatı yakınındaki ilçesi Yeşilova'daki Achemhöyük'te yerleştirilen Puruşhanda(Burşahanda olarak *Şar tamhari* metinlerinde)'dan tüccarlar Anadolu'ya yerli bir kralı, *Şar tamhari* metinlerinin Boğazköy'de bulunan nüshalarıyla Puruşhanda şehrinin kralı olarak tanıdığımız Nur-daggal'ı Akkad kralı Sargon'a şikayet etmektedirler. Anadolu'da bir şehirden tüccarların yerli bir kralı Mezopotamyalı bir krala şikayet etmeleri ilginçtir. Akkad bu dönemin güçlü ve geniş bir alana yayılmış, hatta Anadolu'ya dek uzanabilen devletidir. Tüccarlar da muhtemelen Mezopotamyalı idiler.

Orta Tunç Çağı başları siyasal ve kültürel oluşumlar açısından bir önceki Eski Tunç Çağı'nın devamıdır. Ancak şimdi Anadolu ile Mezopotamya arasındaki ilişkilerin gittikçe geliştiği, söz konusu çağda ve öncesinde Anadolu topluluklarının bileşimindeki değişmelerle Anadolu'da tarihsel akışın yeni bir ivme kazandığı izlenir. Yazının da artık kullanılmaya başlandığı, maddi kültür unsurları yerine yazılı belgelerin içerikleri değerlendirilerek elde edilen bilgilerimize göre adlandırmayı kabul ederek, genellikle Asur Ticaret Kolonileri ve Eski Hitit Çağı dediğimiz Anadolu'nun tarihsel devirleri yeni oluşumlara yol açacak süreçtir.